

РОЗВИТОК ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАСАДАХ

Лариса Сахно

заступник директора з навчально-виховної роботи,
Комунальний заклад «Крисинський ліцей»
Богодухівської міської ради
Богодухівського району Харківської області,
E-mail: lara.saxno1968@gmail.com

Основний принцип інклюзивної освіти – всі діти мають навчатися разом, якщо це можливо, незважаючи на певні труднощі чи відмінності між ними. Саме ця ідея пронизує роботу Комунального закладу «Крисинський ліцей» Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області. Для забезпечення права на якісну освіту дітей з ООП у КЗ «Крисинський ліцей» з 2017 р. вперше в районі було впроваджено інклюзивне навчання.

У 2022/2023 н. р. у ліцеї відкрито 4 інклюзивні класи, в яких навчається п'ятеро дітей з ООП. Це діти з інтелектуальними труднощами, 3–4 рівнів підтримки. Це не просто учні, які не встигають у навчальній діяльності за потоком звичайних однолітків, кожен із них – це окремий незвичайний світ, глибокий і ніким не пізнаний [2]. Це загадка, яку важко, але необхідно розгадати.

Для створення якісних умов педагогічної діяльності вчителів ліцею до освітнього процесу залучаються асистенти вчителів, основним завданням яких – надання соціально-педагогічного супроводу дитини з ООП. У навчальному закладі створені команди психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП, до складу яких входять вчителі, асистенти вчителів, фахівці ІРЦ, медичний працівник та батьки. Всі учасники освітнього процесу працюють в тандемі [16].

Однак вчителі більше працюють на загальній основі, але при цьому дають рекомендації та корегують процес навчання дітей з інклюзією. Тобто, надають допомогу асистентам, щоб діти з ООП не відставали від звичайних дітей [1]. Асистенти вчителів проводять навчальні, виховні, соціально-адаптивні заходи, залучають та допомагають дітям під час онлайн уроків у виконанні навчальних

завдань, ведуть спостереження за розвитком дитини, за проблемами, які виникають у дитини під час засвоєння нових знань. Всі члени команди супроводу аналізують ці спостереження і разом визначають рекомендоване навантаження. Така організація освітнього процесу дає можливість дитині з ООП не буди обділеною в увазі, а отримувати повноцінні знання з урахуванням її індивідуальних можливостей.

Діти з ООП навчаються за тією самою програмою, що і нормотипові діти, але щось їм вдається, а щось ні. Відповідно до висновку ІРЦ та згодою батьків для дітей з ООП командами психолого-педагогічного супроводу розроблені індивідуальні навчальні програми, які, на основі вивчення динаміки розвитку учнів, переглядаються двічі на рік (за потребою частіше) з метою їх коригування, враховуючи потенційні можливості учнів [3].

Розклад уроків у класах з інклюзивним навчанням складається відповідно до навчального плану закладу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів та гігієнічних вимог. Отримання навчальних матеріалів, спілкування між суб'єктами дистанційного навчання в період війни під час навчальних занять, що проводяться дистанційно, забезпечується передачею відео-, аудіо-, графічної та текстової інформації. Так, діти з ООП 1-го та 2-го класів присутні на всіх онлайн – уроках, під час яких залучаються до спільної діяльності з учнями класу. На початку уроків обов'язково ставиться питання про їх настрій, проводяться дихальні вправи для зняття емоційного напруження.

Ритуали дуже важливі для учнів з ООП, вони заспокоюють, дають відчуття безпеки та роблять цей світ передбачуваним. Одним з ритуалів у НУШ є «Ранкове коло», яке вчителі проводять онлайн. Спочатку стосунки – потім навчання [20]. Всі учні люблять грати, учні з ООП – не виняток. На кожному уроці є прості та цікаві ігри на запам'ятовування правил, вимову звуків, вивчення цифр [22]. Наприклад, у 1 класі прививченні букв учитель пропонує всім учням класу прослухати аудіо- та виконати відповідне завдання, дитина з ООП завжди разом з дітьми класу.

Успіх дитини з ООП відображається у вигляді прогресу, який збільшується з кожним правильно виконаним завданням [19]. Вчимо читати онлайн, але при цьому важливо закохати дитину в рідну мову, тоді читання стане звичкою та частиною дозвілля, а не примусом у процесі навчання [20]. Розвиваємо мовлення, тому діти беруть активну участь у шкільних конкурсах, святах, відвідують гуртки в позашкільних закладах [23].

Батьки цих дітей вдома створили безпечний простір для навчання. У них є технічні засоби (ноутбук, телефон). Також є все необхідне шкільне приладдя [4].

Завдання для дітей вчителі добирають відповідно до індивідуальних особливостей, враховують особливості освітніх потреб, згідно з індивідуальною програмою розвитку, звертають увагу на обсяг і складність запропонованих вправ. Учителі розробляють уроки, створюють презентації для візуальної підтримки в засвоєнні матеріалу. Підбирають індивідуальні онлайн-інструменти для закріплення навчального матеріалу.

Впродовж навчального року вчителі урізноманітнюють форми навчання, розвивають творчі здібності дітей, їх образне мислення [5]. Виховують дбайливе ставлення до природи, почуття патріотизму, любові до Батьківщини, бажання пізнати її багату історію, традиції, віру в Перемогу [9].

На усіх уроках використовується наочний матеріал для показу в онлайн – форматі. При необхідності робиться відео заняття, або надається певний алгоритм чи інструкція. Під час уроків поряд з дітьми присутні дорослі, які допомагають їм виконувати завдання. Учителі попередньо погоджують матеріали й наочність, які необхідні на онлайн-уроці, і батьки все це готують. На кожному уроці учні дають усні відповіді на питання, які для них заздалегідь готують вчителі. Наприклад, Богдан, учень 2 класу, погано розмовляє, тому всі його відповіді вголос промовляє мама, щоб вчитель і учні зрозуміли чи правильну він дав відповідь. А вірші він вивчає за допомогою мнемотехніки. Або вчитель дає готову заготовку малюнків до вірша, або малюють разом з батьками. Богдан дуже любить, щоб його хвалили, тому за кожен виконаний

роботу та досягнення він отримує або смайл або наліпку в зошит. Хлопчик дуже любить ліпити, малювати та повторювати фізкультхвилинки без допомоги дорослих[10]. Вчитель залучає хлопчика до різних проєктів та конкурсів, у яких він з задоволенням бере участь [11].

«Освіта дитини XXI століття», дитячі пісні, вірші, мультфільми використовуються в тому випадку, коли діти не мають змоги вийти на онлайн-урок. Для розвитку мовлення вчителі використовують abetka-logopedka.org, різноманітні завдання на сайті «Розвиток дитини».

Досвід роботи вчителів початкових класів у роботі з дітьми з ООП показує, що найефективнішими формами роботи є використання сигнальних знаків та предметних малюнків. Тоді дитина заспокоюється, у неї з'являється інтерес до навчання. Важливим стають у пригоді такі форми: заспокоєння дитини, гра, релаксація, гра – руханка, казкотерапія.

Освітній онлайн-процес у інклюзивних 5 та 9 класах синхронно проводиться на платформі Google Meet, асинхронно-на Google Classroom.

Під час онлайн-уроків асистенти вчителів допомагають вчителям виправляти помилки учнів, слідкують за підняттям рук, за чатом, відповідають на запитання учнів, які виникають під час уроків. У 5 класі за програмою НУШ навчається двоє дітей з ООП, у 9-один учень. Ці діти потребують додаткових пояснень для опанування навчального матеріалу. Наприклад, на уроках української мови та літератури вчителька використовує методику модифікованої інклюзії. Кожна дитина з ООП вчиться за тим же тематично-календарним планом, що і весь клас, теми уроків для цих дітей та решти учнів збігаються, але різняться матеріали, підходи та глибина вивчення: скорочення обсягу матеріалу, що вивчається на уроці; зниження складності завдань; система оцінювання розроблена окремо для кожного учня з урахуванням його індивідуальних можливостей. Тому асистенти вчителів забезпечують підготовку індивідуальних завдань, проводять, за вказівкою вчителя, адаптацію навчальних матеріалів, складають чіткі інструкції для виконання складних завдань, спонукають, де це можливо, до самостійного виконання простих

завдань, найменші успіхи учнів підкріплюють похвалою, координують дистанційне навчання з батьками дітей, стимулюють розвиток соціальної активності шляхом залучення до участі в художній творчості (вироби з природних матеріалів, декламування віршів, конкурси малюнків тощо) [12; 13; 17].

У 5 класі, де навчається двоє дітей з ООП, виконання домашніх завдань асистент вчителя проводить в групі. Саме така робота стимулює учнів до обговорення різних питань, доводити свою точку зору, спілкуватися між собою, пояснювати знайомий матеріал. Перед виконанням завдань діти виконують сенсорну зарядку, коли кожен розповідає, що зараз бачить, чує, відчуває на запах, смак чи дотик. Або по черзі називають предмети жовтого (чи іншого кольору), які навколо них. Такі вправи знижують напругу, стимулюють добрий настрій.

Учень 9 класу – дитина, яка у всьому прагне досконалості: кожна річ повинна мати своє місце, записи в зошиті є систематизовані й охайні. Ігор має велике бажання та вміння до креслення таблиць, графіків та геометричних фігур. Захоплюється створенням аплікацій з природного матеріалу. Асистент вчителя у роботі з цією дитиною практикує вправи на розвиток дрібної моторики пальців рук, вправи на розвиток зорових просторових уявлень, орієнтації у своєму тілі та на аркуші паперу, вправи на розвиток графічних навичок.

Співпраця з батьками дітей з ООП – ключ до успіху. Тому класні керівники, асистенти вчителів встановили довірливі стосунки з батьками. Кожного дня спілкуються з батьками, розповідають, що було добре за цілий день, які труднощі виникли, обговорюють завдання на наступний день. Батьки створили для дітей сталий розклад дня і стараються його дотримуватися. Це теж позитивно впливає на успішне навчання. У партнерстві з батьками асистенти вчителів ведуть портфоліо – це один із сучасних способів оцінювання здобувача освіти, що допомагає вчителю прослідкувати поступ учнів [18].

Ми переконані, що командна робота – учитель, асистент учителя, батьки – це і є головна запорука успіху дистанційного навчання для дітей з ООП.

Під час війни діти з ООП є особливо вразливими до цих страшних подій. Вони відчують постійний страх і тривогу. Тому з початку 2023 р. з метою психологічної підтримки та допомоги як вчителям ліцею, так і дітям з ООП та їх батькам у рамках Угоди про співпрацю між Національно-технічним університетом «Харківський політехнічний інститут» (далі -НТУ «ХПІ») та КЗ «Крисинський ліцей» фахівцями Інформаційно-ресурсного центру «Без бар'єрів» науково-технічної бібліотеки НТУ «ХПІ» проводяться тренінги та консультації, як групові, так і індивідуальні [14].

Особливістю освітнього процесу дітей з ООП є корекційно-розвиткова робота, яка спрямована на виправлення вад звуковимови, розвиток зв'язного мовлення, формування граматично правильного мовлення, збагачення словникового запасу слів.

Для проведення корекційно-розвиткових занять в індивідуальних навчальних планах учнів передбачено 4-6 годин на тиждень, що встановлюється з урахуванням висновків ІРЦ відповідно до особливостей психо-фізичного розвитку учнів. До початку воєнних дій такі послуги надавали дітям асистенти вчителів, адже возити дітей до міста на заняття в ІРЦ, у батьків не було можливості. Однак, варто зазначити, щов цьому навчальному році через брак коштів діти з ООП не мають змоги отримувати корекційно-розвиткові послуги.

Потребує поновлення та матеріально-технічного забезпечення й інклюзивно-ресурсна кімната, яка була облаштована в навчальному закладі в 2017 році зусиллями адміністрації ліцею та асистентів вчителів [6; 15].

Педагогічні працівники ліцею розуміють важливість інклюзивного навчання, активно працюють над пошуком нових форм та методів роботи, підвищують свій професійний рівень, педагогічну майстерність, діляться досвідом роботи з колегами з інших навчальних закладів, як району, так і області. Так, у 2019–2020 роках на базі КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» та КУ «Богодухівський ІРЦ» було представлено досвід вчителів, які

працюють в інклюзивному класі на тему «Спілкування і взаємодія. Коло друзів», а в 2021 році – в обласному конкурсі «добрих практик» освітян Харківщини «Майстри педагогічної справи презентують» досвід роботи «Технології змін і трансформацій у сучасному закладі освіти: змішане та дистанційне навчання», де роботу було відзначено дипломом I ступеня [7; 8].

Впевнені, що девіз методики Марії Монтессорі «Допоможи мені це зробити самому» повинен бути актуальним і домінантним в організації навчальної діяльності дітей з ООП. Адже в роботі з дітьми з ООП провідною ідеєю є «Не зашкодь, не залиши без допомоги!» Учень в інклюзивному класі повинен почувати себе самостійним, корисним, потрібним в колективі своїх однолітків.

Список використаних джерел:

1. Данілавичючє Е. А., Литовченко С. В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупасвої. Київ: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 360 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
2. Колупасва А. А., Таранченко О. М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: навч.-метод. посіб. Київ: АТОПОЛ, 2010. 96 с.
3. Сак Т. В. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навч. курс та наук.-метод. посіб. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 168 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
4. Шкрєбета Н. В. Казкотерапія як засіб розвитку життєвої компетентності дітей з особливими потребами. *Підготовка педагогічних кадрів до роботи з різними категоріями дітей: виклики та можливості*: матеріали міжвузівської (заочної) наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 28 лютого 2018 р.). Хмельницький: ПП «А. В. Царук», 2018. С. 224–227.
5. Виховання у дітей з ООП почуття патріотизму, любові до Батьківщини (фото). URL: <https://drive.google.com/file/d/1iZX2w56ZkZsBL-SGEfW9DGrtbo2sdgQe/view?usp=sharing> (дата звернення: 07.04.2023).
6. Вчителі ліцею діляться досвідом роботи. (фото). URL: <https://drive.google.com/file/d/1jsjkRLswUsUpB2o8UB3V80fa-PH0rmm2/view?usp=sharing> (дата звернення: 07.04.2023).
7. Вчителі ліцею діляться досвідом роботи (фото). URL: <https://drive.google.com/file/d/13tJgGCqN512FejR49IDPSL6CesGl3wqY/view?usp=sharing> (дата звернення: 07.04.2023).
8. Вчителі ліцею діляться досвідом роботи (фото). URL: https://drive.google.com/file/d/1k9S_kMu0BCZGmdebByuJg4VNN_gTFUhf/view?usp=sharing (дата звернення: 07.04.2023).
9. Досягнення учня 2 класу з ООП (фото). URL: https://drive.google.com/file/d/1iR0Ljs14_zWtwlZzaGtSuk5ocNTemjQv/view?usp=sharing (дата звернення: 07.04.2023).
10. Досягнення учня 2 класу з ООП (відео). URL: <https://drive.google.com/file/d/1iWmCyDIPxDb56foz30s-QVWiF6hGIGkx/view?usp=sharing> (дата звернення: 07.04.2023).

11. Залучення дітей з ООП до художньої творчості (фото). URL: <https://drive.google.com/file/d/1iksaMqZ7zlqVW1D7jhZ7VqPgGEWQ9uqx/view?usp=sharing> (дата звернення: 07.04.2023).
12. Залучення дітей з ООП до художньої творчості (фото). URL: https://drive.google.com/file/d/1kDpc6St9OipySqL6nF61fjxtKvF_wovz/view?usp=sharing (дата звернення: 07.04.2023).
13. Залучення дітей з ООП до художньої творчості (фото). URL: https://drive.google.com/file/d/11vjj4p0cHnDY0-Jz-IFH_kSLc2T3yvRx/view?usp=sharing (дата звернення: 07.04.2023).
14. Інклюзивно-ресурсна кімната (фото). URL: <https://drive.google.com/file/d/1kpGH3xbEC7hdyzHYQ8jtNIPQPCJ6HvZm/view?usp=sharing> (дата звернення: 07.04.2023).
15. Інклюзивно-ресурсна кімната (фото). URL: <https://drive.google.com/file/d/1ktaAf1CKXvck1VKJGJRMkcK3wM-a1TW/view?usp=sharing> (дата звернення: 07.04.2023).
16. НУШ: «Ранкове коло» (фото). URL: <https://drive.google.com/file/d/1k-B1bEQsE1K9CSy1peKHbQnGyiekItW9/view?usp=sharing> (дата звернення: 07.04.2023).
17. Портфоліо – один із способів оцінювання учня з ООП (фото). URL: https://drive.google.com/file/d/1aJ7hkQC_NKnB51rqjNLcTp8R91maMuHr/view?usp=sharing (дата звернення: 07.04.2023).
18. Співпраця з ІРЦ «Без бар'єрів» НТБ «ХПІ» (фото). URL: <https://drive.google.com/file/d/1ijcy372tQNXB8UR34NT6SUpzzR3N6PaT/view?usp=sharing> (дата звернення: 07.04.2023).
19. Участь дітей з ООП у конкурсах та святах (відео). URL: <https://drive.google.com/file/d/1ZrJVNY1PmfvYaRmJdaD6r9OIf-r3959K/view?usp=sharing> (дата звернення: 07.04.2023).
20. Спочатку стосунки – потім навчання (відео). URL: <https://drive.google.com/file/d/1AAEtbQr9mitRnzZc4L7hE8Soj2UQ9Kgz/view?usp=sharing> (дата звернення: 07.04.2023).
21. Форми та методи роботи з дітьми з ООП на уроках (фото). URL: <https://drive.google.com/file/d/11ER6LEK8cEo8lOuwSNFLZXMMXxc1EvRu/view?usp=sharing> (дата звернення: 07.04.2023).
22. Форми та методи роботи з дітьми з ООП на уроках (фото). URL: https://drive.google.com/file/d/1110H5BUuIqj7CN2XUR5QJY5YP14QO__Y/view?usp=share_link (дата звернення: 07.04.2023).
23. Форми та методи роботи з дітьми з ООП на уроках (фото). URL: <https://drive.google.com/file/d/1NywNSFXS9odZiKzQVXW51ywb-3L3W6Nu/view?usp=sharing> (дата звернення: 07.04.2023).